

Rapport 2011:47

Arkeologisk utredning etapp 1

Kv Tallungen 1 m fl

Linköpings stad och kommun
Östergötlands län

Kjell Svarvar

Kv Talldungen 1 m fl

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning och bakgrund	4
Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö.....	4
Syfte	4
Metod och dokumentation.....	4
Resultat	7
Sammanfattning	7
Referenser	8
Tekniska uppgifter.....	9
Bilaga 1. Beskrivning av registrerat ÖLM-nr samt Objekt.....	10

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

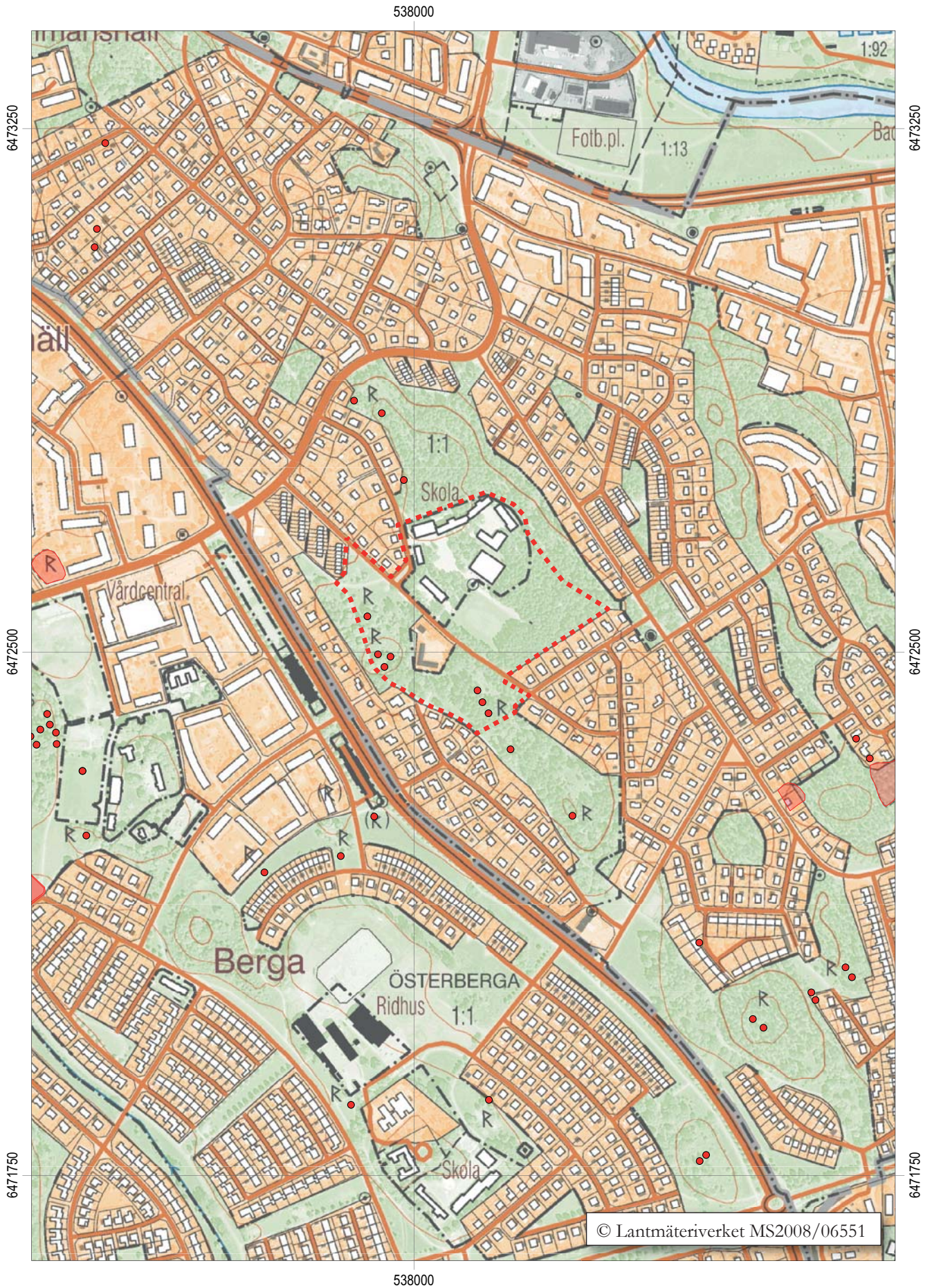
Inför detaljplaneläggning inom ett område kring fastigheten Talldungen 1 m fl i Linköpings stad utförde Östergötlands museum en arkeologisk utredning etapp 1. Det aktuella utredningsområdet var ca 5,8 hektar stort och utgjordes till övervägande del av tätortsnära skogsmark med omkringliggande bostadsområden vid Ånestadsskolan.

Den arkeologiska utredningen visar att det aktuella området berör tre forn- och kulturlämningslokaler och ett arkeologiskt utredningsobjekt. Östergötlands museum gör bedömningen att tre områden, alla belägna i utredningsområdets sydvästra del, bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder inför eventuell exploatering. Dessutom bör de bevarandevärda och ovan mark synliga gravarna RAÄ 69:1-4 och 192:1-3 undantas från exploatering.

Arkeologiska åtgärder kräver beslut enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML). Ansökan om tillstånd enligt KML ställs till Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland, vilka beslutar i ärendet.

Kjell Svarvar
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F 4i Blästad, med utredningsområdet markerat. Skala 1:7500.

Inledning och bakgrund

Östergötlands museum utförde en arkeologisk utredning etapp 1 utan KML-beslut inför detaljplaneläggning inom ett område kring fastigheten Talldungen 1 m fl i Linköpings stad och kommun. Det aktuella utredningsområdet var ca 5,8 hektar stort och utgjordes till övervägande del av tätortsnära skogsmark med omkringliggande bostadsområden vid Ånestadsskolan.

Den arkeologiska utredningen etapp 1 utfördes den 9/5 2011. Uppdragsgivare var Linköpings kommun, Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen, som även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska utredningen och för rapportarbetet var Kjell Svarvar.

Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö

Det aktuella området är beläget i den sydöstra delen av Linköpings stad och utredningsområdet har enligt historiskt kartmaterial utgjort Ånestads rusthålls beteshage (LMS, akt D90-71:1). Området utgör idag ett mindre skogsområde med omkringliggande villabebyggelse.

Det lokala stadsnära fornlämningsbeståndet kring denna del av Linköping speglar i huvudsak ett idag fragmentariskt bronsålders- och äldre järnålderslandskap innehållande fornlämningar i form av stensträngar, skålgropsförekomster och kvadratiska eller runda stensättningar. I det aktuella områdets närhet återfinns även fornlämningar tillhörande den yngre järnåldern i form av bygravfälten (RAÄ 59 och 72, Linköpings stad) tillhörande de tidigare byarna Berga och Ånestad, belägna ca 350 m väster respektive 600 m söder om aktuellt område. Berga och Ånestad byar kan ortnamnskronologiskt härledas till förhistorisk tid och nämns redan åren 1305 respektive 1307 i det historiska källmaterialet (SOFI).

Utefter utredningsområdets sydvästra kant löper en gång- och cykelväg som följer den ursprungliga sträckningen av Vistvägen. Denna sträckning kan iakttas på de äldsta historiska kartorna över området (exempelvis LMS, akt D90-71:1) och vägsträckningen är sannolikt mycket gammal.

De sedan tidigare kända, ovan mark synliga, fornlämningarna inom utredningsområdet utgörs av sju runda stensättningar (RAÄ 69:1-4 och 192:1-3, Linköpings stad). Dessa är belägna på den mindre moränrygg som återfinns i områdets sydvästra del.

På arkeologiska insatser har tidigare genomförts i området eller i dess omedelbara närhet. I samband med nedläggning av fjärrvärme utfördes dock en antikvarisk kontroll utefter Hjortvägen, belägen direkt sydöst om utredningsområdet. Endast ca 16 löpmeter kontrollerades och inget av antikvariskt intresse påträffades (Samuelsson 2007).

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ge en bild av de kända forn- och kulturlämningarnas karaktär och belägenhet samt påvisa sedan tidigare ej kända forn- och kulturlämningar inom aktuellt utredningsområde. Utöver detta skulle eventuella presumtiva lägen för fornlämningar lokaliseras inom utredningsområdet.

Lämningar som påträffades vid utredningen dokumenterades avseende typ och utbredning. Utredningens resultat ska vid eventuell framtida exploatering kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Utredningen ger också förslag på vidare antikvariska åtgärder på de platser där fornlämning eller möjlig fornlämning är belägen inför en eventuell exploatering.

Metod och dokumentation

Utredningen innehöll tre huvudmoment:

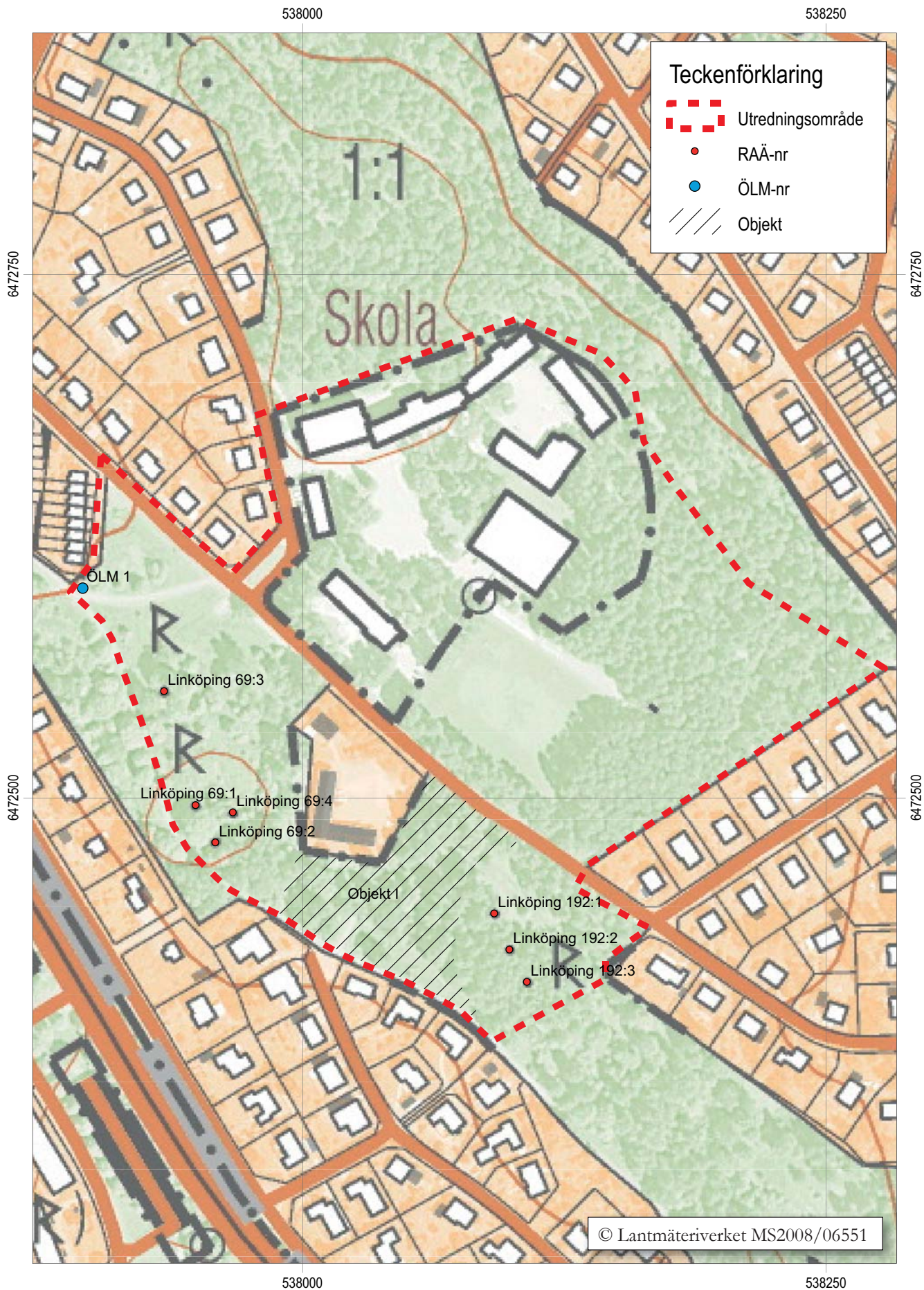
- Kart- och arkivstudier
- Fältinventering inom utredningsområdet
- Sammanställning av resultaten i rapportform

Utredningen kom att inledas med en kart- och arkivgenomgång, därefter genomfördes en fältinventering. Lämningar som påträffades dokumenterades genom upprättande av beskrivning i enlighet med Riksantikvarieämbetets praxis samt lägesbestämdes med GPS-inmätning. I föreliggande rapport redovisas dessa efter preliminär nummerserie (ÖLM-nr) i väntan på tilldelat RAÄ-nr.

De forn- och kulturlämningslokaler (RAÄ- och ÖLM-nummer) som tas upp i nedanstående sammanställning är alla belägna inom eller i direkt anslutning till gällande utredningsområde. De tidigare registrerade lämningarna (RAÄ-nr) inom utredningsområdet besiktigades vid fältinventeringen för att kontrollera dess status och kondition. De forn- och kulturlämningar som påträffades under utredningen inrapporterades till Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister FMIS efter avslutat fältarbete.

Lämningarna som redovisas efter utförd utredning kan indelas i nedanstående kategorier efter dess antikvariska status. Kategorierna definieras enligt följande:

Fast fornlämning. Registrerad fast fornlämning med fornlämningsnummer (RAÄ-nummer), utmärkt på fastighetskartan eller nyupptäckt fast fornlämning upprättad efter preliminär nummerserie (ÖLM-nummer). Fasta fornlämningar är skyddade enligt Kulturminneslagen (KML).

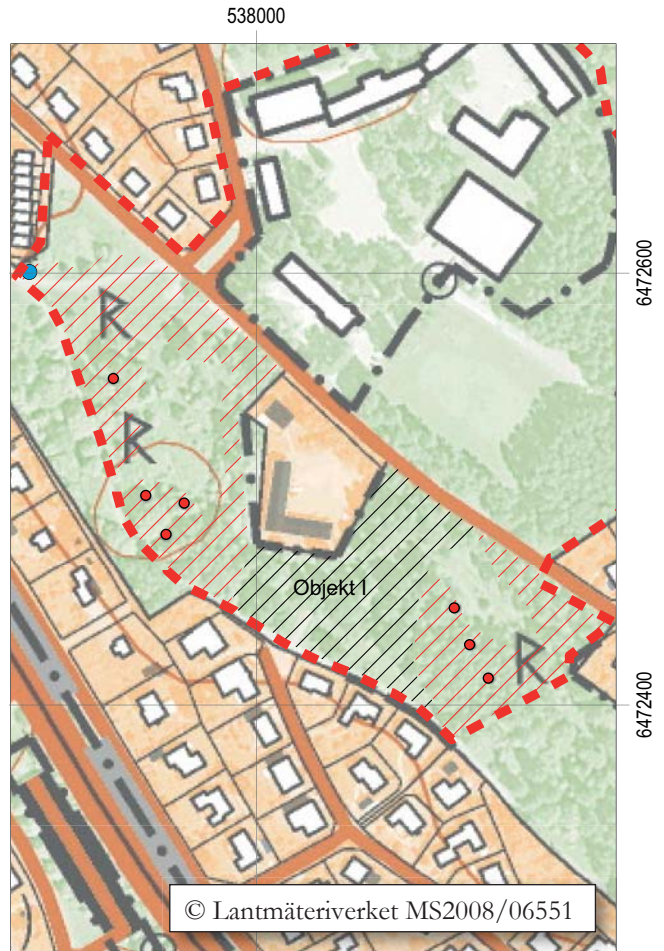
Figur 3. Utdrag ur den digitala fastighetskartan med aktuellt utredningsområde, objekt samt RAÄ- och ÖLM-nummer markerade. Skala 1:2500.

Uppgift om. Lämningar som är kända genom tidigare uppteckningar, historiskt kartmaterial eller muntlig källa men som inte återfunnits eller bedöms kvarligga. Dessa kräver vanligtvis inga efterföljande arkeologiska åtgärder (RAÄ- och/ eller ÖLM-nummer).

Utöver detta redovisas även så kallade *objekt* vilka utgör områden som utifrån topografi och läge bedöms kunna innehålla fornlämning ej synlig ovan mark. Dessa arkeologiska utredningsobjekt utgör sålunda presumtiva fornlämningar och bör utredas vidare genom sökschaktning inför eventuell exploatering.

Figur 4, t b. Utdrag ur den digitala fastighetskartan föreställande den sydvästra delen av aktuellt utredningsområde med föreslagna arkeologiska åtgärder inför eventuell exploatering. För skafferade områden i rött föreslås arkeologisk förundersökning. Det arkeologiska utredningsobjektet (Objekt 1) bör omfattas av arkeologisk utredning etapp 2. Skala 1:3500.

Figur 5, nedan. Fornlämning RAÄ 69:1, sedd från SSÖ. Den aktuella graven utgörs av en 12-13 m i diameter stor och 0,3-0,8 m hög stensättning. Den mycket bevarandevärda stensättningen är välhållen och placerad på ett markant höjdläge. Foto Kjell Svarvar, Östergötlands museum.

Resultat

Efter avslutad fältinventering, kart- och arkivstudier samt sammanställning över sedan tidigare kända fornlämningar kan konstateras att det aktuella utredningsområdet berör tre forn- och kulturlämningslokaler (RAÄ- och ÖLM-nummer) och ett arkeologiskt utredningsobjekt (se fig 3 och 6). Av forn- och kulturlämningslokalerna var två registrerade i fornminnesregistret sedan tidigare i form av RAÄ-nummer (RAÄ 69:1-4 och 192:1-3, Linköpings stad) och utgörs av sju ovan mark synliga stensättningar.

De sedan tidigare kända fornlämningslokalerna kräver en arkeologisk förundersökning vid eventuell exploatering (se fig 4). Östergötlands museum anser dock att de ovan mark synliga fornlämningarna är mycket bevarandevärda och bör undantas från exploatering. Fornlämningarna är välhållna och belägna i ett tätortsnära skogsområde som nyttjas som promenadstråk och rekreationsområde. De har även ett stort pedagogiskt värde, då de är belägna i ett bebyggt område med närhet till Ånestadsskolan. RAÄ 192:1-3 utgörs av stensättningar med mittrösen och fornlämningarna belyser väl den östgötska äldre järnålderns yttre gravskick. Gravarna tillhörande fornlämningslokal RAÄ 69:1-4 kan också dateras till äldre järnålder varav den största har en något ovanlig konstruktion. RAÄ 69:1 utgör en 12-13 m i diameter stor och 0,3-0,8 m h stensättning med välbevarad kantkedja och en centralt belägen mitthög. Fornlämningen är placerad på ett markant höjdläge, direkt öster om den ursprungliga sträckningen av Vistvägen (se fig 5).

Under den arkeologiska utredningen har en forn- och kulturlämningslokal registrerats utifrån kart- och arkivstudier samt fältarbete (ÖLM 1). Lokalen utgörs av den senare platsen för jordetorpet Jonsberg enligt den häradsekonomiska kartan över området (rakid J112-45-3). Det berörda området där den äldre bebyggelseenheten en

gång legat kunde under fältarbetet konstateras vara starkt påverkat av senare tiders exploatering och markingrepp. Inga lämningar kunde därför iaktas och det bedömdes ej heller som sannolikt att det kvarligger lämningar under mark (ÖLM 1, se bilaga). Enligt uppgifter i ortnamnsarkivet utgjordes Jonsberg under Ånestad ursprungligen av tre grenadjäratorp, vilka förr vanligen och skämtsamt kallades för ”Snatert”. Enligt storskifteskarta över Ånestad från år 1783 (LMS, akt D90-71:1) var dessa tre torp belägna något längre åt nordväst än det senare läge som återges på den häradsekonomiska kartan från år 1868-77. Det tidigare läget ligger sålunda utanför utredningsområdet och har ej beaktats i aktuell utredning. Samtliga dessa torp var placerade utefter den tidigare sträckningen av Vistvägen, vilken idag utgörs av gång-/cykelväg. Enligt mantalslängderna i Östergötlands län nämns Jonsberg under Ånestad från åtminstone år 1754 ([www.svar.ra.se/mantalslängder 1642-1820 Östergötlands län](http://www.svar.ra.se/mantalslangder/1642-1820/Ostergotlands%20lan)).

Utöver detta iaktogs ett område som utifrån topografi och omgivande fornlämningsmiljö bedöms kunna innehålla fornlämning ej synlig ovan mark (Objekt I, se bilaga). Området är beläget i sadelläge mellan hållbundna moränhöjder i nordväst och sydöst och kräver arkeologisk utredning etapp 2 i form av sökschaktsgrävning inför eventuell exploatering.

Sammanfattning

Östergötlands museum gör den slutgiltiga bedömningen att tre områden, alla belägna i utredningsområdets sydvästra del, bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder inför eventuell exploatering. Dessutom bör de bevarandevärda och ovan mark synliga gravarna RAÄ 69:1-4 och 192:1-3 undantas från exploatering.

Obj id	Lämningsstyp	Beskrivningsord	Antikvarisk status	Kart ref	Åtgärdsförslag	Kommentar
RAÄ 69:1-4	Stensättning	Stensättning (4)	Fast fornlämning		Arkeologisk förundersökning	Mycket bevarandevärda fornlämningar.
RAÄ 192:1-3	Stensättning	Stensättning (3)	Fast fornlämning		Arkeologisk förundersökning	Mycket bevarandevärda fornlämningar.
ÖLM 1	Lägenhetsbebyggelse	Torp, plats för	Uppgift om	Hk	Ingen åtgärd	Jordetorpet Jonsberg 1870-talet.
Objekt I					Arkeologisk utredning etapp II	Boplatsläge.

Figur 6. Tabell som visar aktuella objekt, RAÄ- och ÖLM-nummer samt åtgärdsförslag vid eventuell exploatering.

Resultatet från den arkeologiska utredningen etapp 1 kan sammanfattas enligt följande:

- Stensättningarna RAÄ 69:1-4 och RAÄ 192:1-3, Linköpings stad bör undantas från exploatering och bevaras.
- Fornlämningsområdet till de ovan nämnda forn lämningarna bör omfattas av en arkeologisk förundersökning vid en eventuell exploatering (se fig 4).
- Objekt I bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 vid en eventuell exploatering.

Arkeologiska åtgärder kräver beslut enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML). Ansökan om tillstånd enligt KML ställs till Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland, vilka beslutar i ärendet.

Referenser

Tryckta källor

Samuelsson, F. 2007. *Hjortvägen 4. Inför fjärrvärme. Invid RAÄ 192, kv Tåtorten 2, Johannelund. Linköpings stad och kommun, Östergötlands län*. Arkeologisk förundersökning. Rapport 2007:39. Östergötlands länsmuseum, Avdelningen för arkeologi.

Arkivmaterial och otryckta källor

Fornminnesregistret för Linköpings stad

www.sofi.se/ortnamnsregistret

www.svar.ra.se/mantalslangder 1642-1820 Östergötlands län

Historiskt kartmaterial

Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D90-71:1, Ånestad, storskifte, 1783.

Rikets allmänna kartarkiv, RAK, rakid J112-45-3, häradsekonomska kartan, bladnamn Linköping.

Tekniska uppgifter

Plats	Talldungen 1 m fl
Socken/stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 69:1-4 och 192:1-3, Linköpings stad
Ekonomiska kartans blad	8F 4i Blästad
Fastighetskartans blad	64F 7d SO
Koordinater	N 6472385-6472730 E 537890-538275
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning, etapp 1 utan KML-beslut
Östergötlands museums dnr	554/10
Östergötlands museums projektnr	531202
Uppdragsgivare	Linköpings kommun, Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen
Projektansvarig	Kjell Svarvar
Fältarbets tid	9/5 2011
Totalt utreddes	ca 5,8 hektar
Fynd	-
Foto	Digitala
Analyser	-
Grafik	Kjell Svarvar
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2011:47 © Östergötlands museum

Bilaga 1. Beskrivning av registrerat ÖLM-nr samt Objekt

ÖLM 1

Torp, plats för. Enligt den häradsekonomiska kartan ska jordtorpet Jonsberg legat på denna ungefärliga plats. Platsen utgörs idag av tomtmark intill gång/cykelväg. På platsen växer syrénbuskar.

Tradition: Enligt uppgifter i ortnamnsarkivet utgjordes Jonsberg under Ånestad ursprungligen av tre grenad-järtorp, vilka förr vanligen och skämtsamt kallades för "Snatert". Enligt storskifteskarta över Ånestad från år 1783 (LMS, akt D90-71:1) var dessa tre torp belägna något längre åt NV än det senare läge som återges på den häradsekonomiska kartan från år 1868-77. Enligt mantalslängderna i Östergötlands län nämns Jonsberg under Ånestad från åtminstone år 1754.

Antikvarisk status: Uppgift om

Lämningsstyp: Lägenhetsbebyggelse

Fastighetskartans blad: 64F 7d SO

Terräng: Svagt NV-sluttande hållbunden moränmark.

Tomtmark.

Koordinater: N6472600 E537895

Objekt I

Boplatsläge, ca 95 x 40-85 m (NNÖ-SSV), beläget i flack och SÖ-sluttande moränmark i sadelläge, mellan hållbundna moränhöjder i NV och SÖ.

Fastighetskartans blad: 64F 7d SO

M ö h: 75-80

Mittkoordinat: N6472455 E538040

Inför detaljplaneläggning inom ett område kring fastigheten Talldungen 1 m fl i Linköpings stad utförde Östergötlands museum en arkeologisk utredning etapp 1. Det aktuella utredningsområdet var ca 5,8 hektar stort och utgjordes till övervägande del av tätortsnära skogsmark med omkringliggande bostadsområden vid Ånestadsskolan.

Den arkeologiska utredningen visar att det aktuella området berör tre forn- och kulturlämningslokaler och ett arkeologiskt utredningsobjekt. Östergötlands museum gör bedömningen att tre områden, alla belägna i utredningsområdets sydvästra del, bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder inför eventuell exploatering. Dessutom bör de bevarandevärda och ovan mark synliga gravarna RAÄ 69:1-4 och 192:1-3 undantas från exploatering.